

Nemcsak a nemzet, de a korszerűség eszménye sem fogadható el kizárólagos irányelvként. Az európai egység kiszélesedése arra is ösztönözhet, hogy feladjuk művelt Nyugat- és elmaradott Kelet-Európa vagy akár fogyasztói társadalom és zsarnokság szembeállítását. Ha nem tévedek, a múltban sem mindig volt érvényes e kettősség, hiszen például a művészetekben olykor Észak s Dél hagyományának különbözőségét is meg lehetett állapítani. A magyar irodalom nem adott tárgy; nem is egyetlen vonalnak megfeleltethető folyamat. Félre kell tenni az olyan célelv-ábrándját, amely egyértelmű mércét ad a „korszerűséghez”. Bármiként is vélekedünk a posztmodernség mibenlétéről, e fogalom azt is sugallhatja, hogy a modernség – gondoljunk a szabadversre, a tudatregényre, az elvont (nem figurális) művészetre vagy a hangnemenküliségre – inkább egy állomásnak, mintsem beteljesedésnek bizonyult: történeti érvénye ideiglenesnek s nem véglegesnek mondható. Azt is szóvá lehet tenni, hogy a modernséget olykor eltérésként fogalmazták meg, oly módon, hogy valamely korábbi történeti szakaszt időtlenné merevítettek. A regényre hivatkozhatom, amely műfaj esetében a modernség a realizmus megtagadásaként fogalmazódott meg – függetlenül attól, hogy ezt haladásnak vagy hanyatlásnak minősítették. A realista regény ideáltípusa lépett elő. A magyar irodalom esetében az egységes modernség föltételezése további ellentmondáshoz vezetett: elsikkadt a különbség a társadalom korszerűsödése és a művészi újítás között. Kóbor Tamás regénye, az 1901-ben kiadott *Budapest* sokkal korszerűbb társadalomképet alkot meg, mint Krúdy *Napraforgó* című könyve. Írásmód tekintetében viszont majdnem fordított a helyzet: Kóbor művéből szinte teljesen hiányzik a történetmondás megújításának igénye, Krúdy ezzel szemben lényegében tér el a korábbi időszakok írásmódjától. Természetesen e szembeállítás olyan, az újításra vonatkozó előfeltevésekre vezethető vissza, amelyeket a történetiség szellemében kérdésessé lehet tenni.